

Biokahjustuste liigitused. Mõisted ja seletused.

Seente roll looduses

- ✓ maailmas on teada pea 100 000 seeneliiki
- ✓ seened on olulised surnud organismide lagundajad (saproobid)
- ✓ orgaaniliste ühendite taastamine üldisesse aineringsse

Ehitismükoloogia uurib ehitistes ja nende ümbruses kasvavaid seeni, mis omavad otsest või kaudset mõju ...

- ✓ ehitistele
- ✓ nende konstruktsioonidele
- ✓ sisekeskkonnale
- ✓ asukatele

Seenkahjustustega seotud mõisted

Kottseened (Ascomycota) - sugulisel paljunemisel arenevad eoskotid. Mittesuguliselt paljunevad koniidide või üksikrakkude puhul pungudes või pooldudes.

Võivad areneda otse peremeesorganismil.

Maismaal, harvem vees elunevad saproobid või taimede, loomade ja seente parasiidid

Kandseened (Basidiomycota) - Iseloomulik **eoskanna** olemasolu, mis on kottseene eoskoti homoloog.

Erinevalt kotteostest arenevad kandseente **kandseosed** eoskannal, tavaliselt on neid spetsiaalsetel **eostugedel** 2–4.

Seeneniidid enamasti pannaltega (**Pannal** - väike külgmise väljakasv seeneniidil selle ristvaheseina kohal, tekib peamiselt kandseente sugulise paljunemise käigus seoses tuumaprotsessidega)

Saproobid, mü koriisaseened või parasiidid.

Seeneniit e. hüüf - niitjas morfoloogiline põhistruktuuriühik seentel; võib olla üherakuline, vaheseinteta või hulkrakne; seeneniidid moodustavad omavahel läbipõimudes **seeneniidistiku e. mütseeli**.

Seeneväärt - tihedalt omavahel läbipõimunud seeneniitidest koosnev läbinisti heledavärvuline, koorja kattekihita väärtjas moodustis.

Näiteks võib majavammil seeneväädi läbimõõt olla kuni pool cm või enamgi.

Viljakeha - eoseid kandev ebakoest koosnev struktuur

Eos e. spoor - üldtermin põhilise pisima paljunemiskehakese tähenduses seente mittesugulises ja sugulises paljunemises

Koniid e. lülieos - iseseisva liikumisvõimeta mittesugulise paljunemise eos, mis tekib spetsiaalsel koniidikandjal.

Majaseente üldine liigitus:

- ✓ Puitu lagundavad seened (pruun-, valge- ja pehmemädanik)
- ✓ Puitu moondavad seened/hallitusseened e mikroseened
- ✓ Muud seened

Valgemädanik

- ✓ kõigi puidu koostisainete (ligniini, hemitselluloosi, tselluloosi) lagundamine
- ✓ puit muutub heledamaks, pehmeks, kiuliseks

- ✓ hoonetes harva

Pruunmädanik

- ✓ tselluloosi ja hemitselluloosi lagundamine
- ✓ puit värvub pruuniks, muutub hapraks ja lõhestub kuubikukujulisteks osadeks.
- ✓ enam levinud

Puitu moondavad seened

- ✓ Halvendavad puidu välisilmel
- ✓ Põhiliselt muudavad sellised seened puitmaterjalide värvust, varieerudes kahvatusinisest mustani
- ✓ Suurendavad need seened puidu veeimavust. Puitu moondavad seened eelistavad kasvada okaspuidu parenhüümirakkudes
- ✓ Puidus, mille niiskussisaldus on üle 50 %.
- ✓ Peamiselt kuuluvad puitu moondavad seened kottseente

Hallitusseened e mikroseened

- ✓ Seened, mis ei moodusta makroskoopilisi viljakehasid. Jaotuselt kuuluvad mikroseened enamasti kottseente ja teisseente hõimkonda.
- ✓ Mikroseeente kolooniaid nimetatakse kõnekeeles ka hallituseks.
- ✓ Hallitusseened ei ole enamasti terve immuunsussüsteemiga inimesele ohtlikud
- ✓ Probleeme võib tekkida vaid väga suure kontsentratsiooni korral õhus või nõrga immuunsussüsteemi puhul

Muud seened

Ei lagunda puitu, vaid toituvad ehitusel kasutatud värvide ja sideainete orgaanilistest ainetest

Putukatega seotud mõisted

Putukatest ohustavad rajatise liigid, mis kuuluvad mardikaliste ja kiletiivaliste hulka. Enamus hoonetes puitmaterjale kahjustavatest putukatest on mardikad. Maailmas on kirjeldatud pea 400 000 mardikaliiki ning mitu miljonit mardikaliiki ootab veel määramist ja kirjeldamist.

Mardikatele on iseloomuli moondega areng.

Moondega areng - elutsüklis vahelduvad erinevad järgud (muna-vastne-nukk-valmik), mis erinevad nii väliskuju, elutalitluse kui ka eluviiside poolest.

Vastne (tõuk) - kohastunud toitumiseks ja kasvamiseks

Nukk – enamasti ei liiguta, ainult hingab. Põhjalikud struktuurid muudatused.

Valmik (täiskasvanud mardikas) - kohastunud paljunemiseks ja levikuks

Majasiku moondega areng:

Koorealused mardikad (*bark beetle*) elavad enamiku oma elust varjatult puude koore all. Sattuvad hoonetesse koorimata või osaliselt kooritud puiduga.

väljumisauk ehk väljalennuava – mardika valmik näritud ava puidust välja saamiseks.

näripuru

looduslikud vaenlased (**antagonistid**) - nt. ämblikud

Teised biokahjustajad

Vetikad – on kõige lihtsama ehitusega taimed. Vetikatel puudub maismaataimedele omane juur-vars-leht liigendus.

Sammal - on väikesed, kuni mõnekümne sentimeetri kõrgused taimed.

Samblik – koosneb seenest ja vetikast või tsüanobakterist (vana nimega sinivetika), mis moodustavad keerukate suhete kaudu tervikliku liitorganismi.

Bakterid- on kõige väiksemad üherakulised eeltuumsed organismid, kes suudavad iseseisvalt paljuned ja kasvada.

Loe lisa:

Kurmo Konsa. 2006. Konserveerimisbioloogia.
kodulehe [www. mycology.ee](http://www.mycology.ee) oskussõnastik